Impact Factor : 1.021 Peer-Reviewed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
{Bi-Monthly} Volume – III, Issue - V February 2015
Theme - " Pedagogy And Teaching Learning "

मुक्त व दूरशिक्षण संमंत्रणातील अध्यापनशास्त्र

प्रा. विजयकुमार पाईकराव,
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ नाशिक.

प्रास्ताविक ;-

खऱ्या अध्यापनाचे पहिले सूत्र असे की, काहीही शिकवता येणे शक्य नाही. मात्र प्रत्येक गोष्ट शिकता येणे नाही.

अध्यापक केवळ मार्गदर्शक आणि साहायक असतो. त्याने विद्यार्थ्याला प्रशिक्षण द्यायचे नसुन विद्यार्थ्याने आपली ज्ञान मिळवण्याची साधने कार्यक्षम कशी करावीत ते दाखवून द्यायचे आहे. ज्ञान ग्रहणाची प्रक्रिया त्याने प्रभावी करावयाची आहे.

अध्ययनार्थीचा अंतरात्म्यातील श्रेष्ठ शक्तीचे प्रकटीकरण घडवीने, त्यांचा पूर्ण विकास करणे आणि श्रेष्ठ कार्यात त्या शक्तींचा विनियोग करावा अशी प्रेरणा विद्यार्थ्यांचा मनात उत्पन्न करणे हा मुक्त व दूरशिक्षणातील संमंत्रणाचा मूलभुत उददेश आहे.

संमंत्रण (counselling)-मुक्त व दूरशिक्षण प्रकियेत अध्ययनांर्थीच्या समस्या , प्रश्न सोडवण्यासाठी शैक्षणिक व्यवस्थेत समानधानकारक प्रगती करण्यासाठी अध्ययनार्थीस दिला जाणारा सल्ला , मदत व आधार हयांस समंत्रण असे म्हणतात.

क) संमंत्रक भूमिका.

Impact Factor : 1.021 Peer-Reviewed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
{Bi-Monthly} Volume – III, Issue - V February 2015
Theme - “ Pedagogy And Teaching Learning ”

मुक्त व दूरशिक्षणाची त्रिसूत्री – अध्ययनार्थीस मानवी आधार देण्यासाठी संमंत्रणची अध्यापनशास्त्रीय प्रक्रिया प्रभावी पध्दतीने पार पाडण्याच्या कार्यनंदाची मर्मदृष्टी या त्रिसूत्रीतून प्राप्त होते.

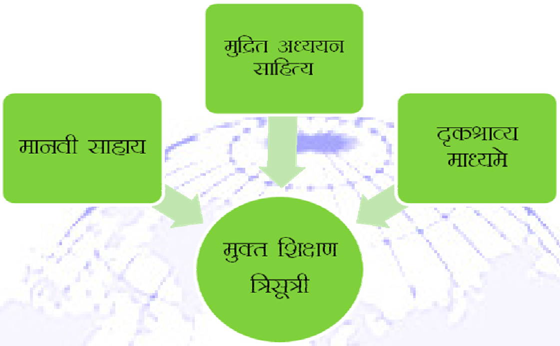

- **समंत्रणाचा अध्यापनशास्त्रीय उद्देश :**

  १. अध्ययनार्थीस अद्ययावत ज्ञान प्राप्तीस मदत करणे.

  २. स्वयं अध्ययनाची प्रेरण निर्माण करणे.

  ३. मुल्यमापण करून प्रत्यभरणा देणे.

  ४. अध्ययनार्थीस प्रभुत्व मिळवण्यास साहाय करणे.

  ५. अध्ययनार्थीस साहायभूत कौसल्य वाढकरण्यास मदत करणे.

- **संमंत्रकांची अध्यापनशास्त्र दृष्टीने कार्यानंद**

GOEIIRJ

Impact Factor : 1.021 Peer-Reviewed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
{Bi-Monthly} Volume – III, Issue - V February 2015
Theme - " Pedagogy And Teaching Learning "

संमंत्रनाचा अध्यापनशास्त्र दृष्टीने कार्यानंद

समंत्रणातील गुण वैशिष्टे, विशेष

- **संमंत्रणातील तीन सूत्रे** - शैक्षणिक आणि शिक्षणेत्तर संमंत्रणाची प्रमुख तीन सुत्रे या तिन्ही क्रिया एक संघपणे अविरत चालतात.

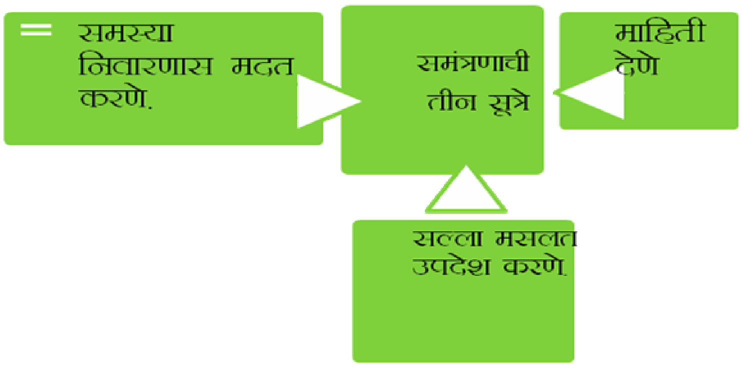

Impact Factor : 1.021 Peer-Reviewed Journal ISSN : 2278 – 5639
Global Online Electronic International Interdisciplinary Research Journal (GOEIIRJ)
{Bi-Monthly} Volume – III, Issue - V February 2015
Theme - " Pedagogy And Teaching Learning "

- संमंत्रणाची प्रमुख कौशल्ये -

    १. प्रतिसाद निवड कौशल्ये selecting

    २. श्रवण कौशल्ये Lestening

    ३. समस्या निराकरण योजना structuring

- समस्या निराकरण योजनेची उपकौशल्य

१.स्पष्टीकरण clarification

२.पडताळा checking

३.परिणाम consequences

- समस्या निराकरण योजनेची उपकौशल्ये

संमंत्रणाची माध्यमे

- व्यक्तीगत

एकास एक संमंत्रण

गट संमंत्रण

१ . लिखित संमंत्रण -अ) पत्रव्दारा आ) हस्तपुस्तिका व्दारा

२. चित्रफिती व ध्वनीफिती

३ .दूरचित्रवाणी आकाशवाणी

४. संगणक इंटरनेट

५. व्ही. एल. सी

संमंत्रणाच्या प्रतिमानांचे प्रकार

१. विहंगावलोकन (overview)

    १. आत्मविश्वास संवर्धन व प्रेरणा

    २. संरचनेचे सादरीकरण

    ३. संमंत्रणाची रूपरेषा

    ४. विद्यार्थ्यांकडून अपेक्षा

    ५. पुढील संमंत्रणाविषयी माहिती

२. प्रभुत्व अध्ययन प्रतिमान

१. पूर्वकृतींचा आढावा
२. निदान,अडचणींचा नोंदी , अडचणींचे वर्गीकरण
३. केंद्रीभूत पुनर्वाचन
४. पुर्ननिदान
५. साधारण चुकांवर टिप्पणीवजा व्याख्यान
६. अधिक वाचन साहित्याचा उपयोग
७. सांगाती अध्यापन

किवा

प्रभूत्व अध्यायनासाठी अन्य संमंत्रण प्रतिमान

१. प्रत्यक्ष वाचन करण्यास सांगणे.
२. संमंत्रकानेच विशिष्ट घटकांचा उल्लेख करणे.
३. त्या घटकांवर काही प्रश्न उपस्थित करणे.
४. विद्यार्थ्यांना उत्तरे देणे.

(शिक्षक पूर्व तयारी घटकांचे संपूर्ण वाचन ,घटक वर्गीकरण ,त्या घटकांना अध्यापन पध्दती निश्चिती)

किंवा

प्रभूत्व अध्यायनासाठी अन्य संमंत्रण प्रतिमान २

१. विशिष्ट विषय वाचून यायला सांगणे.
२. त्या विषयात विद्यार्थ्यांना आलेल्या अडचणी विचारणे.
३. त्या पूर्वी विचारांचे वर्गीकरण
४. घटक १,२,३.....नुसार विचार
५. त्या सर्वांवर सुसूत्र व्याख्यान

पुनरलोकन प्रतिमान

१. संपुर्ण विषयांचे पुनरवलोकन व महत्वांचा संबोधाची चर्चा
२. परीक्षेचे स्वरूप व प्रश्नांचे स्वरूप
३. प्रश्नांची उत्तरे कशी लिहावीत मार्गदर्शन
४. एक दोन प्रश्नांची चर्चा
५. परीक्षेसाठी अभ्यास कसा करावा?

६. परीक्षेसाठी महत्वाच्या सुचना ,क्लृप्त्या

७. शुभेच्छा!

समारोप ;- अंतत; मुक्त व दुरचित्रणातील अध्यापनशास्त्रीय समंत्रणात आदर, आस्था व आपलेपणाची भावना या महत्वपूर्ण मानवी दृष्टीकोणाबरोबरच वेगवेगळया प्रतिमानांचा उपयोग अध्ययनार्थीस ज्ञानात्मक प्रभुत्वसंपादनासाठी केले जाते. ही प्रक्रिया पूर्णतः अध्ययनार्थी केन्द्रीत आहे.

संदर्भ;-

1. पाईकराव विजयकुमार व इतर (२००८)समंत्रण तंत्र व मंत्र. य.च.म.मु.वि प्रकाशन
2. डॉ. जोशी अंनंत (संपा). दूरशिक्षणाव्दारे शिक्षक प्रशिक्षण तात्विक अधिष्ठान.
3. साळुंके कविता (संमंत्रण प्रशिक्षण पुस्तिका.
4. पाईकराव विजयकुमार (संपा)२०१४ नवमुक्तायन ,य.च.म.मु.वि. प्रकाशन नाशिक
5. पाईकराव विजयकुमार (२०१५) मुक्त व दूरशिक्षण तत्व आणि कार्यानंद य.च.म.मु.वि. प्रकाशन